

Poznań, 1.04.2021

Dr hab. Iwona Kasperska, prof. UAM

Instytut Filologii Romańskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Al. Niepodległości 4

61-874 Poznań

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Barbary Galant, pt.

El estilo como problema traductológico. Análisis comparativo de los recursos estilísticos en las versiones españolas de los relatos de Bruno Schulz

(Styl jako problem badań przekładoznawczych. Analiza porównawcza środków stylistycznych w hiszpańskojęzycznych tłumaczeniach opowiadań Brunona Schulza)

napisanej pod kierunkiem dr. hab. Marka Barana, prof. UŁ

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska pani magister Barbary Galant obejmuje wstęp, cztery rozdziały (z których ostatni zawiera konkluzje), cztery aneksy, bibliografię i streszczenia w trzech językach (polskim, angielskim i hiszpańskim). Praca liczy w sumie 443 strony. Autorka wzięła na warsztat kanoniczne teksty z polskiej literatury, do których niewątpliwie należą opowiadania Brunona Schulza, przyczyniając się, co pragnę podkreślić już na początku, do poszerzenia naszej wiedzy na temat utworów tego pisarza o niezwykle istotny element, jakim jest czytanie i interpretowanie jego twórczości z perspektywy innych kultur i przekładanie jej na inne języki, w tym przypadku na język hiszpański.

Zasadniczym celem badania traduktologicznego pani Barbary Galant było ustalenie, jakie cechy charakterystyczne stylu posiadają utwory Brunona Schulza w hiszpańskiej wersji językowej, i sprawdzenie, czy wybór technik tłumaczeniowych, za pomocą których teksty Schulza zostały przyswojone hiszpańszczyźnie, był uwarunkowany rodzajem środków

stylistycznych, czy też innymi kryteriami, takimi jak zakotwiczenie danego środka stylistycznego w kulturze wyjściowej lub jego akceptowalność w kulturze docelowej. W badaniu został wzięty pod uwagę bardzo szeroki wachlarz środków stylistycznych, którymi okraszona jest schulzowska proza, m.in. takich jak metafory, powtórzenia, porównania, synestezje, zapożyczenia z języków obcych i personifikacje.

Korpus poddany analizie porównawczej stanowiły opowiadania Brunona Schulza pochodzące z tomów *Sklepy cynamonowe* i *Sanatorium pod klepsydrą* oraz pojedyncze utwory publikowane w prasie. Zostały one przetłumaczone na język hiszpański przez Elżbietę Bortkiewicz oraz dwa duety – Jorge Segovię i Violetę Beck, a także Juana Carlosa Vidala i Elsvietę Vidal. W tym miejscu należy podkreślić celność wyboru korpusu. Mamy bowiem do czynienia z serią translatorską pozwalającą na zbadanie dynamiki interpretacji specyficznego stylu Schulza, utrwalonej w tekstach docelowych. Porównane zostają więc nie tylko teksty wyjściowe z docelowymi, ale i teksty docelowe ze sobą.

Pierwszy rozdział teoretyczny obejmuje dość szeroką panoramę badań nad stylem. Autorka swobodnie porusza się po dyscyplinie stylistyki, dokonując przeglądu licznych teorii i podejść, takich jak stylistyka językoznawcza Charles'a Bally'ego, stylistyka idealistyczna szkoły austriacko-pruskiej i podejść z obszaru badawczego języka hiszpańskiego, stylistyka funkcjonalna, stylistyka generatywna, stylistyka pragmatyczna, stylistyka kognitywna i stylistyka statystyczna. Doktorantka podkreśla obiektywność i metodyczność badań stylistyki funkcjonalnej (zajmującej się m.in. stylem artystycznym). W tym podejściu, które opiera się na dychotomii norma-odstępstwo od normy, stosuje się takie kryteria jak „maksymalne odstępstwo od normy językowej” i „zerowe odstępstwo od normy językowej”, między którymi plasuje się cała gama możliwych cech indywidualnych danego autora lub tekstu, mających innowacyjny charakter bądź dezaprobowanych normatywne konstrukcje. Jak zauważa Autorka, cenne jest także prowadzenie badań diachronicznych i opisanie cech charakterystycznych różnych wariantów stylu mówionego, pisanego, artystycznego i profesjonalnego. Autorka czerpie z opisu stylu artystycznego właśnie, wykorzystując go do określenia indywidualnych cech stylu pisarza z Drohobycza. Zauważa praktyczne zastosowanie stylistyki statystycznej w ilościowych badaniach traduktologicznych oraz stylistyki kognitywnej, oferującej narzędzia analizy stylu w tekstach literackich. Swoją przegląd różnych podejść w stylistyce pani Galant kończy definicją stylu, tj. specyficznego sposobu używania komponentów języka wpływających w istotny sposób na znaczenie wypowiedzenia (s. 59).

Drugi rozdział dotyczy stylu jako problemu w przekładoznawstwie. Ta część rozprawy doktorskiej rozpoczyna się trochę zaskakującym stwierdzeniem, że będzie, i *de facto* jest, mniej obszerna niż pierwszy rozdział, dotyczący stylistyki. Okazuje się jednak, że zagadnienie, którym Doktorantka zajęła się w swojej pracy badawczej i to w tak szerokim, kompleksowym zakresie, nie cieszy się wielką popularnością wśród przekładoznawców. W rozdziale tym, odwołując się do konkretnych opracowań, Autorka zwraca uwagę m.in. na to, że w badaniach traduktologicznych bada się semantykę tekstu jako takiego, ignorując fakt, iż konkretne, wyodrębnione cechy stylistyczne tekstu mogą być nośnikami znaczenia. Wyłuszcza także istotne implikacje, jakie dla formy i recepcji tekstu docelowego ma tłumaczenie stylu – np. uwarunkowania gatunkowe (konwencjonalność pewnych cech gatunkowych w zależności od tradycji panującej w kulturze docelowej), dalej – uwarunkowania ideologiczne, indywidualne interpretacje tłumaczy-czytelników, upodobania tłumaczy albo ocena przekładu przez krytyków (tu: myślę, że chodzi o samych badaczy, bo przecież to oni w głównej mierze zajmują się krytyką przekładu).

Jeśli chodzi o badania nad tłumaczeniem formalnych aspektów tekstów artystycznych, Doktorantka zauważa większe zainteresowanie tłumaczeniem konkretnych środków stylistycznych, tj. metafory (szeroko omawianej przez badaczy), a także porównań, powtórzeń, efektów dźwiękowych, już nie tak bardzo zajmujących teoretyków przekładu. Autorka przytacza rodzaje i klasyfikacje tych środków, omawiając sposoby ich tłumaczenia i, co bardzo ważne, nigdy nie zapomina o uwzględnieniu kwestii przetłumaczalności danego zjawiska językowego, np. w zależności od pary języków lub uwarunkowań kulturowych.

Podsumowując, dwa rozdziały teoretyczne w szerokim zakresie dostarczają aparatu pojęciowego i metodologicznego. Autorka krytycznie podchodzi do sposobów analizowania stylu, zaproponowanych przez różne szkoły, biorąc pod uwagę ich praktyczny potencjał, a w szczególności możliwość zastosowania we własnym badaniu. W rezultacie wskazuje na stylistykę funkcjonalną jako teorię znajdującą w nim najszersze zastosowanie.

Trzeci, bardzo rozbudowany rozdział rozprawy doktorskiej przedstawia wnikliwą charakterystykę stylu Brunona Schulza, w której uwypuklone zostały takie cechy jak poetyckość języka, metaforyczność (a dokładniej personifikacje, animizacje, reifikacje i synestezje), rytm i powtórzenia, specyficzna leksyka (obejmująca neologizmy, wyrażenia kolokwialne, archaizmy, dialektalizmy i zapożyczenia z innych języków), a także zdecydowanie dominująca deskryptywność. Autorka wspomina o wyznacznikach prozy pisarza z Drohobycza, takich jak „litanie peryfraz” (Panas, 1974), obecność „krótkich śpięć”

i melodyjność.

Nieodłącznym elementem rozprawy doktorskiej był, rzecz jasna, przegląd literatury przedmiotowej traktującej o tłumaczeniu prozy Brunona Schulza, w szczególności na język hiszpański (s. 93-99). Doktorantka wykazała się tutaj bardzo dobrą orientacją, przytaczając niezwykle interesujące komentarze tłumaczy i badaczy na temat przetłumaczalności opowiadań pisarza z Drohobycza na inne języki, m.in. ukraiński, chiński i niemiecki. Korzystając z ustaleń Katarzyny Dłużniewskiej-Łoś (2011a, 2011b) – autorki najszerzego opracowania dotyczącego tłumaczenia prozy Schulza na hiszpański (a dokładniej – opowiadań z tomu *Sklepy cynamonowe*), Autorka uwzględnia konkluzję warszawskiej badaczki, wg której to nie różnice systemowe wpłynęły na wybór technik tłumaczenia, lecz preferencje samych tłumaczy. A wpływ indywidualnego stylu tłumaczy na formę tekstu docelowego stanowi jedną z tez rozprawy Doktorantki.

Pochylając się nad zagadnieniem recepcji prozy Schulza, na podstawie recenzji opublikowanych w języku hiszpańskim w prasie i w Internecie, Autorka rozprawy zauważa w nich brak komentarzy co do jakości przekładów (s. 96). Warto zauważyć, że w recenzjach dzieł literackich będących przekładami, prawie nigdy nie ma tego rodzaju komentarzy. Chodzi bowiem o recenzje sporządzane w większości przypadków przez czytelników. Ci recenzenci nie zestawiają tekstu wyjściowego z docelowym, lecz jedynie czytają tekst docelowy, a to nie daje nawet połowicznego poglądu na wartość przekładu. W recenzjach ocenia się po prostu tekst, jakby był oryginalnie napisany w danym języku. Z taką samą sytuacją mamy do czynienia w przypadku utworów Schulza. Tym bardziej należy docenić wkład pani magister Galant w uzupełnienie luki dotyczącej porównania tekstów oryginalnych z przekładami i to w najlepszym wydaniu, bowiem jej badanie schulzowskiego stylu obejmuje wszystkie przekłady i charakteryzuje się skrupulatnością, o czym będzie więcej dalej.

Trzeci rozdział rozprawy zawiera także serię dodatkowych, bardziej szczegółowych hipotez badawczych (s. 100-101), oprócz tych postawionych we Wstępie. Dodatkowo, pojawia się w tym miejscu klasyfikacja technik tłumaczenia i błędów, zaproponowana przez Amparo Hurtado Albir (2011), którą pani mgr Galant obrała jako narzędzie analizy porównawczej. Sednem trzeciego rozdziału jest oczywiście wspomniana analiza, której Doktorantka poddała imponujący zestaw 1945 przykładów, podzielony na grupy wg rodzaju środków stylistycznych (omawianych w licznych podrozdziałach), a następnie, w ramach podrozdziałów – wg najczęściej stosowanej techniki tłumaczenia.

Pani mgr Galant podjęła się ambitnego zadania, tj. zestawienia oryginalnego (w podwójnym tego słowa znaczeniu) stylu autorskiego z przetworzoną jego wersją w procesie tłumaczenia. Styl jest trudno wymierzalnym aspektem estetycznym i formalnym tekstu literackiego, chyba że bada się frekwencyjność użycia pewnych części mowy czy zdań, o czym zresztą Autorka pisze na s. 51-54. Kiedy natomiast chodzi o zbadanie indywidualnych preferencji czytelnika, który nie jest przecież tzw. „czytelnikiem totalnym”, czy też jego wrażliwości na estetykę tekstu, żadne podejście nie jest w stanie tego uchwycić. Opisowy charakter badań zamiast normatywnego zdaje się być jedynym wyjściem w badaniach nad stylem. Autorka koncentruje się zatem na tym, co wymierzalne w przekładzie literackim, gdy porówna się jednostki wyodrębnione wg sprecyzowanych kryteriów, tj. dokładnie określonych środków obecnych w wyekscerpowanych przykładach.

W analizie została zastosowana zarówno metoda jakościowa jak i ilościowa. Ujęcie jakościowe pozwoliło przeanalizować prawie dwa tysiące przykładów środków stylistycznych i ustalić, jakie techniki przekładu zastosowali tłumacze. Ilościowe ujęcie dało pogląd na najczęściej stosowane techniki tłumaczenia. Punktem odniesienia dla analizy porównawczej stała się wspomniana już klasyfikacja technik tłumaczeniowych i błędów zaproponowana przez Hurtado Albir (2011).

Pani mgr Galant znakomicie wywiązała się z postawionego sobie zadania. Jej nowatorskie badanie charakteryzuje się holistycznym podejściem do zagadnienia tłumaczenia stylu Brunona Schulza na język hiszpański – to pierwsze tak wyczerpujące opracowanie, dodatkowo będące efektem drobiazgowej i pieczołowicie przeprowadzonej analizy. Dopiero przyjrzenie się prawie dwóm tysiącom przykładów pozwala zauważyć prawidłowości lub ciekawe zjawiska, będące efektem pracy tłumaczy, oraz dojść do miarodajnych konkluzji. Doktorantka odnotowuje je w swoich wnioskach cząstkowych oraz w podsumowaniu całego badania, tj. w rozdziale czwartym. Autorka dokonuje w nim jakościowego i ilościowego bilansu, określając częstotliwość użycia konkretnych technik tłumaczenia, wskazując na zachowanie bądź zmodyfikowanie środków stylistycznych w procesie przekładu oraz podkreślając walory wszystkich tekstów docelowych. Dodatkowo, powyższe wyniki zostały przedstawione w Aneksie 2, w formie diagramów kołowych.

Szczególnie ciekawe są ustalenia dotyczące konsekwencji, jakie dla tekstów docelowych miały opuszczenia (nie zawsze wpływające na zmianę kwalifikacji środka stylistycznego), zastosowanie innych środków stylistycznych niż odautorskie, bez utraty walorów metaforycznych tekstu (s. 323), bądź utrata potencjału stylistycznego, gdy redukcji

ulega słownictwo obcego pochodzenia. Można zaryzykować stwierdzenie, że styl Schulza jest tak „gęsty” (chodzi mi o spiętrzenie środków stylistycznych), że zmniejszenie ich liczby i częstotliwości występowania w tekstach docelowych nie musi nieść ze sobą drastycznych konsekwencji, tj. nie prowadzi do zubożenia stylu, będącego – w przypadku prozy Schulza – także częścią semantycznej wymowy tekstu (o czym Autorka także wspomina w swojej rozprawie).

(Dość intrygującą sprawą, na którą zwróciłam uwagę podczas lektury rozprawy, są bardzo duże podobieństwa między wersją Elżbietą Bortkiewicz a tłumaczeniem Juana Carlosa Vidala i Elswiety Vidal. Czy Doktorantka może skomentować to zagadnienie w swojej odpowiedzi na recenzję?)

W pracy doktorskiej pani Galant docenić należy także umiejętność rozłożenia odpowiedzialności za tekst docelowy na różne instancje. Z jednej strony, w samym sposobie analizowania przykładów, Autorka podkreśla czynny udział tłumaczy w redagowaniu tekstu docelowego. Z drugiej zaś, kilkakrotnie zwraca uwagę na to, że nie zamierza krytykować zastosowanych przez tłumaczy rozwiązań, a powstałe „błędy” tłumaczeniowe chce odczytywać raczej jako efekt „błędnych interpretacji” tekstu wyjściowego lub jako konsekwencję pominięć (taki komentarz pojawia się np. w przypisie na s. 115). Dodatkowo, w formie zapytań umieszczonych w przypisach Doktorantka podaje w wątpliwość rzeczywisty wpływ tłumaczy na ostateczny kształt tekstu, np. zastanawiając się, czy niektóre błędne formy lub dwuznaczności nie są przypadkiem błędami w druku lub błędami redakcyjnymi. Trudno oczywiście stwierdzić z całą pewnością, na którym etapie przygotowania ostatecznej wersji tekstu powstały te błędy. Jednakże, niewątpliwie, tłumacz nie jest jedyną instancją uczestniczącą w procesie tłumaczenia i nie można go obarczać winą „za wszystko”.

Rozprawa doktorska została napisana bardzo dobrą i bogatą leksykalnie hiszpańszczyzną. Zawiera precyzyjną terminologię językoznawczą i traduktologiczną. Usterki językowych i technicznych zauważyłam zaledwie kilka (wymieniam je na końcu recenzji). Niewątpliwą zaletą sposobu zredagowania tekstu jest to, że może być czytany przez osoby operujące tylko językiem hiszpańskim, gdyż analizowane przykłady są jasno opisywane, a te z nich, gdzie zanotowano semantyczne różnice w stosunku do jednostek wyjściowych, tłumaczone są na hiszpański.

Struktura pracy jest bardzo czytelna. Każdy rozdział rozpoczyna się zapowiedzią kwestii, które zostaną w nim poruszone i kończy się klarowną rekapitulacją. Przykłady

zostały umieszczone w tabelach, gdzie widać dbałość o jasność zapisu m.in. poprzez ponumerowanie przykładów. Autorka „oprowadza” czytelnika po swojej pracy, odsyłając go do odpowiednich podrozdziałów i sekcji, gdzie rozwija dane zagadnienie, świadomie konstruując w ten sposób lekturę swojej rozprawy i udowadniając logiczność jej struktury.

Jeżeli chodzi o bibliografię, obejmuje ona 17 pozycji autorstwa Brunona Schulza, z których pochodzą analizowane opowiadania w obydwu wersjach językowych. Literatura przedmiotowa zawiera 191 pozycji w kilku językach – angielskim, hiszpańskim, polskim, francuskim i niemieckim. Ponadto Autorka umieszcza na końcu pracy wykorzystane słowniki i strony internetowe. Bibliografia została bardzo dobrze dobrana do poruszanej problematyki traduktologicznej. Chciałabym jednak zauważyć, że sporo tytułów jest cytowanych z drugiej ręki. Czasami, z różnych powodów, trudno jest o dostęp do pewnych pozycji, ale gdy chodzi o tak podstawowe tytuły w polskiej bibliografii traduktologicznej traktującej o przekładzie artystycznym, jak np. Balcerzan (1998, *Literatura z literatury: strategie tłumaczy*, o tym specjaliście Autorka mówi, że jest „jednym z najsłynniejszych”, s. 60), czy też w przypadku antologii *Pisarze polscy o sztuce przekładu* (pod red. Balcerzana i Rajewskiej, 2007), to nie ma mowy o trudnościach z dostępem. Jest jeszcze kilka usterek technicznych w zapisie bibliograficznym, które wymieniam na końcu recenzji.

Co do odsyłaczy, zasadniczo zostały one jasno sporządzone. Zauważyłam zaledwie kilka usterek polegających na niejasnym i niezbyt łatwym w obsłudze zapisie. Autorka sporządziła listę skrótowców od hiszpańskich tytułów konkretnych opowiadań, z których pochodzą przykłady. Lista znajduje się w przypisie na stronie 99, gdzie zaczyna się omawianie tekstów docelowych w języku hiszpańskim. Wcześniej jednak (s. 85-92) Doktorantka odwołuje się do tekstów w języku oryginalnym, a konkretniej do tytułu *Opowiadania, eseje, listy* (Schulz 2000). Podkreślam to, bo taki tytuł wskazuje na zróżnicowanie gatunkowe tekstów wchodzących w skład zbioru, a zatem odsyłacz „Schulz 2000” nie odsyła tylko do opowiadań. Uważam po prostu, że to nie czytelnik ma się doszukiwać tytułu opowiadania, o które chodzi, lecz to Autorka powinna mu go wskazać. Dodatkowo – w bibliografii podstawowej brakuje pozycji Schulz 1957, skąd pochodzą inne przykłady i która jest wskazana na s. 99.

Poniżej zamieszczam uwagi natury technicznej.

Usterki techniczne i błędy

1. Błędy ortograficzne (pisownia z małej litery drugiego członu nazwy wydawnictwa

lub tytułu czasopisma (s. 400, 401, 405).

2. Błędy typograficzne lub gramatyczne (s. 41, 44, 56, 401), powtórzenie fragmentu zdania (s. 323).
3. W kilku przypadkach tabele zawierają wolne lub bardzo luźne wiersze, np. na s. 149, 153, 320, 326-327).

Ze względu na naukowy charakter tekstu, niezbędne jest uprzedzenie czytelnika o stosowanej formie zapisu lub ułatwienie mu odczytania niektórych treści.

Oto kilka niedociągnięć formalnych tego typu:

1. W tytule *El Sanatorio de la Clepsidra* poszczególne człony raz są napisane z wielkich liter, a innym razem z małych (np. na s. 95 i 99). W publikacji wydawnictwa Maldoror tytuł ten rzeczywiście zapisany jest na dwa sposoby, ale nie znajduję w pracy informacji na temat powodu, dla którego Autorka stosuje podwójny zapis.
2. Aneks 2 zawiera ilościowe zestawienie wyników analizy w formie diagramów kołowych, co – jak wcześniej zauważyłam – jest znakomitym posunięciem. Obawiam się jednak, że użycie siedmiu odcieni niebieskiego, niekoniecznie ułatwia odnalezienie na diagramie kolorów odpowiadających poszczególnym technikom tłumaczenia. Dlatego też sugeruję umieszczenie wartości procentowych także przy nazwach technik tłumaczenia.
3. Zestawienie wszystkich analizowanych tekstów wyjściowych i docelowych w tabeli, z datami publikacji i skrótowcami używanymi w tabelach w rozdziale trzecim, byłoby o wiele bardziej czytelne niż tekst ciągły oraz przypis 95 (s. 99).
4. W podrozdziale 2.4 została wyodrębniona dodatkowa sekcja – 2.4.1 (s. 72-74), dotycząca metafory synestezyjnej. Ponieważ nie ma innych sekcji w tym podrozdziale, „wiszący” element zaburza jego strukturę. W takiej sytuacji sekcja ta powinna zostać wcielona do podrozdziału i nie posiadać odrębnej numeracji.

Usterki bibliograficzne

1. W bibliografii podstawowej – wśród utworów Brunona Schulza – znajduje się 12 pozycji pod datą 2003. Wszystkie powinny zostać opatrzone literami jako dodatkowymi wyróżnikami.
2. *Teoría de la expresión poética* Carlosa Bousoña (1976) to w rzeczywistości dzieło

dwutomowe, zapisane w bibliografii jako dwie pozycje pod tym samym rokiem. Nie zostały one opatrzone literami, co nie pozwala na stwierdzenie, kiedy cytowany jest tom I, a kiedy II.

3. Często cytowana jest pozycja Katarzyny Dłużniewskiej-Łoś – raz jest to 2011, raz 2011b. Przy trzech wymienionych w bibliografii pozycjach tej autorki, wydanych w 2011 roku, trudno ustalić, o który tekst chodzi.
4. W bibliografii brakuje poniższych pozycji bądź też chodzi o błędy (edytorskie) w datach publikacji: Boase-Beier (2014), Malmkjær (2014) i Miklaszewski (1966). Niezrozumiały jest zapis Lin-Górecka (1: 13).
5. W bibliografii znajdują się pozycje, które nie są cytowane w tekście rozprawy: Akhmanova O.S. (1976), Eder M. (2011), Monmany M. (2005), Perrin-Naffakh A.-M. (1989), Skubalanka T. (2000), Vázquez Ayora G. (1977) i Verdonk H. (2004).

Powyższe uwagi mają charakter techniczny i nie wpływają na meritum rozprawy doktorskiej. Powinny jednak zostać uwzględnione przez panią mgr Galant w ostatecznej redakcji pracy, która ze względu na niewątpliwy wkład w badania przekładoznawcze nad prozą Brunona Schulza powinna zostać opublikowana, co niniejszym gorąco rekomenduję.

Konkludując, przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska pani mgr Barbary Galant jest znaczącym osiągnięciem naukowym i istotnym wkładem w polskie badania językoznawcze i przekładoznawcze. Dowodzi, że Doktorantka posiada wiedzę, umiejętności i warsztat pozwalające na prowadzenie badań naukowych.

W związku z powyższym, i zgodnie z art. 187 Ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. 2018 poz. 1668), który stanowi, co następuje:

„1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne”.

wnoszę o dopuszczenie pani mgr Barbary Galant do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Jerzy Kaspriske